

Н. О. ТКАЧЕНКО

Запорізький державний медичний університет, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ТА НАПРЯМІВ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Метою роботи є вивчення стану та напрямів соціальної активності суб'єктів фармацевтичного підприємництва різних сегментів фармацевтичного ринку – компанії-виробники, оптові підприємства і аптеки. Під час проведення досліджень використано методи пошуку, аналізу та узагальнення даних інформаційних джерел, системного та порівняльного аналізу.

Результати. На підставі узагальнення інформації щодо соціальної активності, яку отримали шляхом контент-аналізу спеціалізованих періодичних вітчизняних видань і електронних ресурсів за 2016-2019 рр., а також аналізу офіційних сайтів виробничих, оптових фармацевтичних організацій і мережевих аптек, представлені основні напрями соціального інвестування суб'єктів фармацевтичного підприємництва та рівень їх активності. Сьогодні доволі мізерними є інвестиції, що спрямовуються на охорону та відновлення довкілля, впровадження енерго- та ресурсощадних технологій, поліпшення умов праці в організаціях, розвиток людського капіталу, підвищення інноваційної активності.

Висновки. Шляхом узагальнення інформації періодичних видань «Еженедельник Аптека», «Мистер Блистер», «Фармацевт Практик» та офіційних сайтів суб'єктів фармацевтичного підприємництва різних сегментів фармацевтичного ринку встановлено, що соціальне інвестування здійснюється здебільшого виробниками ліків та їх представництвами. Зниження активності притаманне оптовим фармацевтичним компаніям. Менше заходів соціального характеру здійснюється роздрібними фармацевтичними організаціями. Серед найбільш розповсюджених практик соціальної відповідальності фармацевтичних організацій (незалежно від ринкової ланки) є удосконалення якості, безпеки та ефективності лікарських засобів і фармацевтичних послуг; освітня програма для своїх співробітників, інших організацій (аптек) і лікарів; програми допомоги освітянам, які сприяють підвищенню якості навчання майбутніх фармацевтичних фахівців; корпоративне волонтерство. Для багатьох фармацевтичних організацій соціальна активність та інвестування не носять системного характеру, так як представники вітчизняного фармацевтичного підприємництва не усвідомлюють у повній мірі своєї ролі у суспільстві та у процесі підготовки кадрів для фармації.

Ключові слова: соціально-відповідальна поведінка; соціальна активність; фармацевтичне підприємництво

N. O. TKACHENKO

Zaporizhzhia State Medical University, Ukraine

THE STUDY OF THE STATE AND DIRECTIONS OF THE SOCIAL ACTIVITY OF PHARMACEUTICAL ENTREPRENEURSHIP

Aim. To study the state and directions of the social activity of pharmaceutical entrepreneurship of different segments of pharmaceutical market – manufacturers, wholesalers, and pharmacies.

Materials and methods. Methods of search, analysis, and generalization of data from information sources, systems, and comparative analysis have been used.

Results. The article presents the main directions of social investment of pharmaceutical entrepreneurship and the level of their activity, based on the generalization of information on social activity as well as analysis of the official websites of manufacturing, wholesale pharmaceutical organizations, and network pharmacies. The information has been obtained through content analysis of specialized Ukrainian periodicals and electronic resources for 2016-2019 years. Today, investments aimed at protecting and restoring the environment, introducing energy and resource-saving technologies, improving working conditions in organizations, developing human capital, and increasing innovation activity are rather meager.

Conclusions. By summarizing the information of the periodicals “Pharmacy weekly”, “Mr. Blister”, “Pharmacist Practitioner” and the information from the official websites of pharmaceutical companies in different segments of the pharmaceutical market it has been established that mainly drug manufacturers and their representative offices carry out social investment. Decreased activity is inherent in wholesale pharmaceutical companies. Fewer social activities have been carried out by retail pharmaceutical

organizations. Among the most common practices of social responsibility of pharmaceutical organizations (regardless of market chain) are improving the quality, safety and effectiveness of medicines and pharmaceutical services; educational programs for its employees, other organizations (pharmacies) and doctors; support programs for educators that help improve the quality of training for future pharmaceutical professionals; corporate volunteering. For many pharmaceutical organizations, social activity and investment are not systemic, because the representatives of Ukrainian pharmaceutical business are not fully aware of their role in society and in the training process of staff for pharmacy.

Key words: socially responsible behavior; social activity; pharmaceutical business

Н. А. ТКАЧЕНКО

Запорожский государственный медицинский университет, Украина

ИССЛЕДОВАНИЕ СОСТОЯНИЯ И НАПРАВЛЕНИЙ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ СУБЪЕКТОВ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Целью работы является изучение состояния и направлений социальной активности субъектов фармацевтического предпринимательства различных сегментов фармацевтического рынка – компании-производители, оптовые предприятия и аптеки. При проведении исследований использованы методы поиска, анализа и обобщения данных информационных источников, системного и сравнительного анализа.

Результаты. На основании обобщения информации о социальной активности, которую получили путем контент-анализа специализированных периодических отечественных изданий и электронных ресурсов за 2016-2019 гг., а также анализа официальных сайтов производственных, оптовых фармацевтических организаций и сетевых аптек, представлены основные направления социального инвестирования субъектов фармацевтического предпринимательства и уровень их активности. Сегодня довольно скудными являются инвестиции, направляемые на охрану и восстановление окружающей среды, внедрение энерго- и ресурсосберегающих технологий, улучшение условий труда в организациях, развитие человеческого капитала, повышение инновационной активности.

Выводы. Путем обобщения информации периодических изданий «Еженедельник Аптека», «Мистер Блистер», «Фармацевт Практик» и официальных сайтов субъектов фармацевтического предпринимательства различных сегментов фармацевтического рынка установлено, что социальное инвестирование осуществляется в основном производителями лекарств и их представительствами. Снижение активности присуще оптовым фармацевтическим компаниям. Меньше мероприятий социального характера осуществляется розничными фармацевтическими организациями. Среди наиболее распространенных практик социальной ответственности фармацевтических организаций (независимо от рыночного звена) важными являются усовершенствование качества, безопасности и эффективности лекарственных средств и фармацевтических услуг; образовательные программы для своих сотрудников, других организаций (аптек) и врачей; программы помощи педагогам, которые способствуют повышению качества обучения будущих специалистов фармации; корпоративное волонтерство. Для многих фармацевтических организаций социальная активность и инвестирование не носят системного характера, так как представители отечественного фармацевтического предпринимательства не осознают в полной мере свою роль в обществе и в процессе подготовки кадров для фармации.

Ключевые слова: социально-ответственное поведение; социальная активность; фармацевтическое предпринимательство

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Питання соціально-відповідальної поведінки (СВП) суб'єктів фармацевтичного підприємства (СФП) не втрачають інтересу серед науковців впродовж останніх років та актуалізуються на фоні викликів сьогодення: пандемія коронавірусу COVID-19, загострення різних соціальних проблем, військово-політичні і фінансово-економічні ускладнення трансформаційних процесів в Україні тощо [1-3]. СВП поряд із соціальною інтеграцією, ефективною підтримкою нужденних, високою якістю життя населення, ефективним людським капіталом є основ-

ними соціальними складовими механізми стійкого суспільного розвитку, а соціальне інвестування (соціальна активність) – його інтегрованим фактором [4, 5].

В українських умовах термін «соціальне інвестування» може бути застосований до будь-якої довгострокової соціально значущої діяльності компаній: участь у реформуванні законодавства, так чи інакше пов'язана з реалізацією СФП корпоративної відповідальності, а також запровадження програм, спрямованих на залучення власних співробітників, партнерів або клієнтів і пацієнтів до вирішення соціальних проблем.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У фармації питанням СВП та управління соціально-економічним розвитком СФП присвячені роботи Котвицької А. А. [6], Посилкіної О. В. та Братішко Ю. С. [7], Ткаченко Н. О. та Громова Б. П. [8, 9], Толочка В. М. [10] та інших учених. Було доведено необхідність створення науково-практичних засад розвитку соціальної відповідальності (СВ) фармацевтичного бізнесу та здійснено аналіз існуючих форм і напрямків її реалізації [11].

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Однак, незважаючи на значний науковий внесок згаданих вище науковців, у рамках глобалізації інформаційно-економічного простору та реформування вітчизняної системи охорони здоров'я, у тому числі фармацевтичного сектора, актуалізуються дослідження щодо підвищення рівня СВ СФП та моніторингу їх соціальної активності. СВ українського фармацевтичного підприємництва тільки-но починає заявляти про себе. Чинні практики СВП зарубіжних фармацевтичних компаній в силу національних і галузевих особливостей досить складно адаптувати до вітчизняного підприємництва, а сприймаються вони в більшості випадків лише великими корпораціями, що орієнтовані на міжнародні ринки [2], а це додає важливості вивченню даного питання.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є вивчення стану та напрямів соціальної активності суб'єктів фармацевтичного підприємництва різних сегментів фармацевтичного ринку – компаній-виробників, оптових підприємств і аптек. Під час проведення досліджень використані методи пошуку, аналізу та узагальнення даних інформаційних джерел, системного та порівняльного аналізу.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Відповідно до стандарту ISO 26000:2010 «Настанова з соціальної відповідальності» підзвітність та прозорість є в переліку основних принципів СВ. Прозорість означає, що СФП слід бути прозорим у рішеннях і діяльності, які впливають на інших, тобто СФП повинен розкривати в зрозумілій, збалансованій і правдивій формі інформацію про політику, рішення та діяльність, за які несе відповідальність, включаючи їх фактичний і можливий вплив на суспільство і довкілля. Ця інформація має бути доступною і зрозумілою для всіх зацікавлених сторін, а отже СФП повинен надавати її на своєму офіційному сайті та в ЗМІ.

Наше дослідження проводилося у два етапи: узагальнення інформації, яку отримали шляхом контент-аналізу наукових, науково-практичних, спеціалізованих періодичних вітчизняних видань та електронних ресурсів за 2016-2019 рр.; вивчення офіційних сайтів виробничих, оптових фармацевтичних організацій (ФО) та мережевих аптек щодо наявності інформації про соціальну активність.

Найчастіше у найбільш читабельних фармацевтичними фахівцями ЗМІ [12-14] зустрічалася інформація про виробників ліків. Менше інформації у ЗМІ було надано про аптеки і аптечні мережі, а найменше – про соціальну активність оптових ФО.

Переважним типом інформації щодо публічної соціальної активності та відповідальності досліджуваних вітчизняних виробничих ФО є матеріали про:

- якість, безпечність і ефективність ЛЗ, особливості фармацевтичного товару та досягнення підприємства, що пов'язані зі збільшенням виробничої потужності за Європейськими стандартами, розширенням асортименту за допомогою інноваційних розробок тощо (Корпорація «Артеріум», МНВО «Біокон», ПАТ НВЦ «Борщагівський ХФЗ», ФФ «Віола», ПАТ «Вітамін», ПрАТ «ФФ «Дарниця», ТОВ «ФК «Здоров'я», АТ «КВЗ», ПАТ «Лубнифарм», ПАТ «Фармак», компанія «Юріяфарм»);
- участь в урядовій програмі «Доступні ліки» (ТОВ «Астрафарм», ПАТ НВЦ «Борщагівський ХФЗ», ТОВ «ДЗ «ДНЦЛЗ», ПрАТ «ФФ «Дарниця», ТОВ «ФК «Здоров'я», АТ «КВЗ», ПАТ «Київмедпрепарат», ТОВ «Кусум Фарм», ПрАТ «Лекхім-Харків», ТОВ НВФ «Мікрохім», ПрАТ «Технолог», ПАТ «Фармак», ТОВ «Фармекс груп»);
- впровадження системи енергетичного менеджменту ISO 50001 (ПАТ НВЦ «Борщагівський ХФЗ»);
- приєднання до компаній відповідального бізнесу (ПрАТ «ФФ «Дарниця»);
- екологічна відповідальність (Корпорація «Артеріум», МНВО «Біокон»);
- відкриття першої в Україні online-школи цукрового діабету – Arterium Diabetes School (Корпорація «Артеріум»);
- підтримка, пропагування здорового способу життя, участь у спортивно-благодійних заходах («Пробіг під каштанами» – Корпорація «Артеріум», компанія «Фармпланета»);
- підтримка науково-практичних конференцій за різними напрямами (Корпорація «Артеріум», ПАТ НВЦ «Борщагівський ХФЗ», ПрАТ «ФФ «Дарниця», АТ «КВЗ», ТОВ «ФК «Здоров'я», ПАТ «Фармак»);

- спільно з журналом «Фармацевт Практик» започатковано рубрику «Актуальні теми аптечної справи: погляд фахівця» для обміну думками, фахового спілкування між провізорами і фармацевтами (МНВО «Біокон»).

Для іноземних компаній-виробників ліків соціальна діяльність та її висвітлення у ЗМІ є більш активними і різноманітними.

Досить цікавим «негрошовим» проявом соціальної активності фармацевтичних компаній-виробників є «корпоративне волонтерство»: робота в ГО; самостійна участь у благодійних проєктах; вибір напряму активності за підтримки компанії; колективна участь співробітників у соціальних програмах; організація програми або участь у програмі збору фінансових коштів на вирішення конкретної проблеми. Наприклад, виробник фармацевтичної продукції Novo Nordisk, запустивши програму корпоративного волонтерства, на 5 % знизив показник звільнень співробітників, а компанія Sears – на 20 %. Досить поширеними заходами є участь у вирішенні екологічних проблем, таких як колективне висаджування дерев, прибирання прилеглих парків, дитячих майданчиків тощо.

Проведений аналіз показав, що у ЗМІ мало інформації про оптові ФО. Так за 2016-2019 рр. у зазначених періодичних виданнях зустрілася тільки інформація щодо ТОВ «Фіто-Лек» та компанії «Фармпланета». У джерелах висвітлено, що підприємства працюють за Європейськими стандартами дистрибуції, мають висококваліфікований персонал та інвестують у його розвиток. Серед благодійних заходів – регулярна допомога інвалідам, воїнам-афганцям, ветеранам Другої світової війни, дітям-сиротам, учасникам АТО та їх сім'ям.

За даними проведених досліджень встановлено, що у ЗМІ інформація про аптечні заклади та їх соціальну активність надається звужено: у багатьох матеріалах розповідається або про кваліфікований персонал чи злагоджений колектив ФО, або про особливості ФО (виготовлення в умовах аптеки, розташування у сільській місцевості), або про збільшення виробничої потужності внаслідок відкриття нових торгових точок чи продажу франшизи.

Інформація про такі соціально відповідальні заходи як участь в урядовій програмі «Доступні ліки», співпраця з соціальними закладами, регулярні благодійні внески, розширення переліку послуг для соціально незахищених верств населення, співпраця з освітніми закладами чи опікування студентів (майбутніх членів колективу ФО) зустрічається мало, а перелік аптечних мереж мізерний у порівнянні з кількістю суб'єктів, що здійснюють роздрібну реалізацію

ліків в Україні. Крім того, у ЗМІ не висвітлюється діяльність аптек багатьох регіонів нашої країни.

На другому етапі досліджень звернулися до офіційних сайтів виробничих ФО, топ-10 оптових ФО та топ-10 мережевих аптек [15-40] щодо наявності інформації про соціальну активність та СВП. Результати досліджень представлені в табл. 1-3.

З даних табл. 1 видно, що СВП здебільшого притаманна виробничим ФО. Так на сайтах 8 із 10 підприємств (окрім ТОВ «Дельта Медікел» та АТ «Лекхім») оприлюднено інформацію про напрямки і регулярні практики СВ. Усі «ТОП-10» виробничих ФО працюють на засадах соціального менеджменту, що підтверджується чітко сформованими місією, цінностями, принципами і політикою підприємств, які оприлюднено на сайтах, а також публікаціями у ЗМІ. Однак, слід зауважити, що оновлення інформації деякими компаніями відбувається з запізненням.

Стосовно соціальної активності «ТОП-10» оптових ФО, то можна говорити про її зниження.

Як видно з даних табл. 2, тільки у 4 компанії (БаДМ, Оптіма-Фарм, Вента, Аметрин) на сайтах представлені місія або мета діяльності компанії, цінності, які є базовими для бізнесу. Лише дві ФО (БаДМ і Вента) висвітлили на своїх сайтах напрямки СВП: у БаДМ – це антикорупційна програма і забезпечення якості, Вента – оприлюднення звітів про безпеку співробітників, охорону праці, екологічні і соціальні заходи. Компанії «Медхауз груп» та «Долфі-Україна» епізодично беруть участь у благодійних заходах, а інші оптові ФО (за даними своїх сайтів та ЗМІ) лишаються соціально неактивними.

Зниження соціальної активності продовжується у ланцюгу «ТОП-10» аптечних мереж.

За даними табл. 3, маємо лише три ФО («Аптека доброго дня», аптеки «Мед-Сервіс», аптеки «3І»), які проголошують місію і цінності своєї підприємницької діяльності. Тільки дві аптечні мережі («Аптека доброго дня», «9-1-1») оприлюднюють інформацію про участь в урядовій програмі «Доступні ліки». Про свою СВ щодо власного персоналу говорить Мед-Сервіс. На сайтах усіх інших аптечних мереж розташована лише маркетингова інформація: асортимент, ціни, акції тощо. Зазначимо, що великі аптечні мережі «Здорова родина» і ТОВ «Фарма-холдинг» власних сайтів не мають. Адреси їхніх аптек та інформація щодо асортименту ЛЗ і ціни на них наявна в інформаційно-пошукових системах (наприклад, <https://tabletki.ua>). Крім того, інформація щодо СВП у ЗМІ зазначених вище «ТОП-10» аптечних мереж, окрім «9-1-1» та «Бажаємо здоров'я», не зустрічається.

РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ ОФІЦІЙНИХ САЙТІВ ВИРОБНИЧИХ ФО НА НАЯВНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Фармацевтична організація	Зміст інформації
1	2
ПАТ «Фармак»	Місія та цінності компанії: люди, інновації, якість. Власний прапор та гімн. Ключові напрями компанії у сфері сталого розвитку: екологія, здоровий спосіб життя, корпоративне волонтерство. Як представлена компанія у ЗМІ. Соціальні заходи: день відкритих дверей, освітній проект, профорієнтація, еко-школа, регулярні благодійні ярмарки, власна футбольна команда, власний музей.
Корпорація «Артеріум»	Місія і бачення компанії. Стратегія безперервного вдосконалення якості. Напрямки відповідальності: <i>етика</i> (етика клінічних досліджень, бізнес-етика), <i>пацієнти</i> (безпека, інновації), <i>співробітники</i> (безпека, навчання та розвиток, здоровий спосіб життя), <i>екологія</i> (відповідальне споживання, мінімізація негативного впливу), <i>суспільство</i> (програма для населення «Що варто знати», велосипедні маршрути здоров'я, програми стажування для студентів і випускників). Публічні звіти
ФФ «Дарниця»	Місія та цінності компанії: якість, інновації, результативність, партнерство, орієнтація на клієнта, знання. Принцип діяльності – КСВ. Напрямки СВ: <i>меценатство</i> (підтримка різноманітних проектів у сфері мистецтва, науки та культури України, фінансування освітніх програм і інноваційних проектів у сфері охорони здоров'я), <i>благодійність</i> (цільова підтримка незахищених верств населення, допомога постраждалим співгромадянам та захисникам у ході АТО, інноваційні проекти у сфері охорони здоров'я), спортивне партнерство (джиу-джитсу)
ПАТ НВЦ «Борщагівський ХФЗ»	Місія та цінності компанії: якість, безпека і цінова доступність продукції; лідерство; імідж; якість відносин зі споживачами і співробітниками; екологія; якість управління; якість спілкування. Єдина в Україні система якості: <i>інтегрована фармацевтична система якості (IPQS)</i> , яка об'єднує вимоги стандартів: <ul style="list-style-type: none"> • GMP, GDP, GSP, G (Q) CLP, • ISO 9001, ISO 14001 (система екологічного керування), ISO 17025 (загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій), ISO 50001 (система енергетичного менеджменту), OHSAS 18001 (система управління охороною здоров'я і безпекою праці), SA 8000 (соціальна відповідальність), • Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) №852/2004 від 29.04.2004 з гігієни харчових продуктів, • ІМРАС 10000 (система управління, націлена на підвищення ефективності роботи підприємства та зниження затрат ресурсів). Публічні звіти
ПАТ «Київський вітамінний завод»	Місія та цінності компанії: репутація і довіра, турбота про споживачів, персонал, якість. Сертифікація і ресертифікація системи управління якістю на відповідність вимогам ДСТУ ISO 9001:2009 та ISO 9001:2008, бізнес-процеси інтегровані до вимог належних виробничої (GMP) та дистрибуторської (GDP) практик. Компанія проводить благодійну діяльність і надає гуманітарну допомогу хворим на епілепсію, підліткам у сільських районах України, пологовим будинкам, жіночим консультаціям, підтримує професійні лікарські асоціації і товариства, пропагує відповідальне ставлення до свого здоров'я і навколишнього середовища. Річні звіти для акціонерів
ТОВ «ФК «Здоров'я»	Місія та цінності компанії: якість, лідерство, інновації, люди. Сертифікати ISO 9001:2015, ISO 14001:2015, GMP. СВ: будівництво і відновлення православних храмів, підтримка спорту (проведення турнірів, матеріальна підтримка молодих спортсменів, генеральний спонсор національної збірної зі спортивної боротьби), соціальні ініціативи для дітей (відкриття дитячих майданчиків, організація свят), опіка будинку-інтернату дітей, хворих на ДЦП, розвиток науки і освіти (створено на базі компанії кафедру промислової фармації та економіки, підтримка молодих вчених, допомога НФаУ), допомога малозабезпеченим верствам населення (опіка ветеранів, пенсіонерів та малозахищених верств населення; надання знижок на препарати власного виробництва; відкриття безкоштовних діагностичних кабінетів, оснащених сучасним обладнанням та кабінету юридичної консультації)

Продовження табл. 1

1	2
ФК «Юрія-Фарм»	Місія компанії і принципи: антибіотикорезистентність, інновації, комфорт для пацієнта і зручність для лікаря. Власна служба дистрибуції. Сертифікати ISO 9001:2009, ISO 13485:2005, GMP (інформацію не оновлено). Напрямки СВ: підтримка спорту (проведення турнірів, благодійний велопробіг), участь у соціальних медичних акціях (збір крові), благодійні ярмарки, меценати студентських олімпіад, освітянські програми для студентів, адресна допомога, підтримка лікувальних закладів, корпоративне волонтерство
ТОВ «Дельта Медікел»	Місія і цінності: досконалість, командна праця і дух, розуміння і турбота, етика і сумлінність, довіра і повага. Власна служба дистрибуції. Сертифікати ISO 9001:2015, ДСТУ ISO 9001:2015; EN ISO 13485:2015, ДСТУ EN ISO 13485:2015. Розвиток і мотивування власного персоналу, підтримка здорового способу життя. Для пацієнтів он-лайн консультації спеціалістів
ТОВ «Кусум Фарм»	Стисла інформація про компанію: основою успіху компанії є якість, ефективність та безпека фармацевтичної продукції, високий рівень стандартів якості та стандартів у бізнесі, належний рівень сервісу для кінцевих споживачів. Впроваджено систему забезпечення якості відповідно до вимог EU GMP / GLP. Прояви СВ: компанія виступила партнером благодійного концерту класичної музики, підтримала конференцію «Актуальні питання сучасної діабетології», підтримала науково-практичний семінар «Функціональна діагностика в кардіології»
АТ «Лекхім»	Місія і цінності: безпека пацієнтів, люди. Впроваджено систему забезпечення якості відповідно до вимог EU GMP / GLP. Сертифікат ISO 9001:2009 на систему управління якістю (дійсний до 26.07.2020 р.). Участь у соціальних програмах оздоровлення суспільства

Джерело: розроблено автором на підставі вивчення інформації з офіційних сайтів ФО.

Таблиця 2

РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ ОФІЦІЙНИХ САЙТІВ ДИСТРИБ'ЮТОРСЬКИХ ФО НА НАЯВНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Фармацевтична організація	Зміст інформації
БаДМ (Дніпро)	Місія і цінності: якість, партнерство, відповідальність, професіоналізм Антикорупційна програма компанії Система забезпечення якості відповідно до вимог GDP
Оптіма-Фарм (Київ)	Місія компанії. Принципи культури компанії: досягнення цілей, оптимальний вибір, професіоналізм Електронний портал роботи з клієнтами Звіти фінансові (2016-2020 рр.)
Вента (Дніпро)	Місія компанії Прописаний алгоритм роботи з прийманням скарг та претензій Звіти про безпеку співробітників, охорону праці, екологічні і соціальні заходи Маркетингові заходи для аптек, менеджерів
Фіто-Лек (Харків)	Історія компанії Звіт незалежного аудитора (результати 2018) Маркетингові заходи для аптек, менеджерів
Аметрин (Київ)	Стисла інформація про компанію (мета роботи, відповідальність та стратегія) Маркетингові заходи для аптек, менеджерів та новини фармації
Медхауз груп (Україна)	Стисла інформація про компанію Новини (у т.ч. благодійні заходи компанії) Контакти та Прайс-листи
Долфі-Україна (Дніпро)	Стисла інформація про компанію Звіт незалежного аудитора (результати 2019) Контакти та Прайс-листи
Фармако (Київ)	Стисла інформація про компанію Контакти Прайс-листи
Медичний центр «М.Т.К.» (Київ)	Контакти Прайс-листи

Джерело: розроблено автором на підставі вивчення інформації з офіційних сайтів ФО.

РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ ОФІЦІЙНИХ САЙТІВ АПТЕЧНИХ ФО НА НАЯВНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Фармацевтична організація	Зміст інформації
ТОВ «Магнолія» (мережа аптек АНЦ)	Маркетингова інформація: асортимент, ціни, розташування аптек, акції
ТОВ «Сіріус-95» (мережа аптек «Бажаємо здоров'я»)	Стисло про компанію Маркетингова інформація: асортимент, ціни, розташування аптек, акції. Спільно з Фондом «Примирення» надає благодійну допомогу дітям – в аптеках встановлені скриньки для збору пожертв на користь дітей – підопічних фонду
Гамма-55 (Аптечна мережа 9-1-1)	Стисло про компанію (профіль, переваги, співпраця з ЗВО) Маркетингова інформація: асортимент, ціни, розташування аптек, акції Участь в урядовій програмі «Доступні ліки» У розділі «Коментарі» відображено роботу по скаргах і пропозиціях споживачів
ТОВ «Фармастор» (мережа аптек «Аптека доброго дня»)	Мета компанії, принципи роботи: сертифікована продукція, широта вибору товару, кваліфікація і рівень обслуговування фахівців Участь в урядовій програмі «Доступні ліки» Поради провізора, програма лояльності Маркетингова інформація: асортимент, ціни, розташування аптек, акції
Мережа аптек «Подорожник»	Участь в урядовій програмі «Доступні ліки» Перелік соціальних гарантій для співробітників Маркетингова інформація: асортимент, ціни, розташування аптек, акції, програми лояльності для клієнтів.
Компанія «Мед-Сервіс»	Місія компанії, принципи роботи Маркетингова інформація: асортимент, ціни, розташування аптек, акції Корпоративна культура: спільне святкування всіх торжеств і свят; корпоративні змагання і конкурси; семінари і тренінги для персоналу; нагородження кращих співробітників; поїздки за кордон; спільні походи на екскурсії і виставки; корпоративна газета і портал; навчання персоналу за допомогою відео-уроків; електронна корпоративна бібліотека; участь у спільних соціальних проектах Шефство над дитячим притулком і притулком для тварин
Фармація (Одеса)	Стисла інформація про компанію, історія її розвитку, переваги Маркетингова інформація: асортимент, ціни, розташування аптек, акції
ТОВ «ЗІ» (мережа аптек «ЗІ»)	Місія і цінності компанії: клієнти, команда, якість (три І – якість ліків, послуг, здоров'я) Історія розвитку компанії Спільні проекти (соціально-орієнтовані) Власна логістична складська система Маркетингова інформація: асортимент, ціни, розташування аптек, акції.
Мережа аптек «Здорова родина»	Власні інтернет сайти відсутні. Адреси аптек та інформація по асортименту ЛЗ і ціни на них наявна в інформаційно-пошукових системах (наприклад https://tabletki.ua)
Мережа аптек ТОВ «Фарм-Холдинг»	

Джерело: розроблено автором на підставі вивчення інформації з офіційних сайтів ФО.

Отже, соціальне інвестування як прояв практик СВП ФО нині у більшості випадків є проявом філантропії і має вигляд спонсорської допомоги окремими вітчизняними ФО, переважно виробниками ліків. Водночас доволі мізерними є інвестиції, що спрямовуються на охорону та відновлення довкілля, впровадження енерго- та ресурсоощадних технологій, поліпшення умов праці в організаціях, розвиток людського капіталу, підвищення інноваційної активності. Попри це дуже повільно, але відбувається перехід від витратних форм соціальної політики та корпоративної благодійності до соціального інвестування, під якими слід розуміти не просто роздавання грошей та інших благ,

а обґрунтовану та раціонально організовану стратегію побудови СВП ФО. Адже все частіше керівництво визнає, що економічний успіх сучасних ФО-лідерів залежить від кількості та якості внутрішніх і зовнішніх соціальних ресурсів.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Шляхом узагальнення інформації, отриманої за допомогою контент-аналізу періодичних видань «Еженедельник Аптека», «Мистер Блистер» і «Фармацевт Практик» та офіційних сайтів суб'єктів фармацевтичного підприємства різних сегментів фармацев-

- тичного ринку, встановлено, що соціальне інвестування здійснюється здебільшого виробниками ліків та їх представництвами. Зниження активності притаманне оптовим ФО. Менше заходів соціального характеру здійснюється роздрібними ФО.
2. Серед найбільш розповсюджених практик СВ ФО (незалежно від ринкової ланки) є удосконалення якості, безпеки і ефективності лікарських засобів та фармацевтичних послуг; освітянські програми для своїх співробітників, інших ФО (аптек) і лікарів; програми допомоги освітянам, які сприяють підвищенню якості навчання майбутніх фармацевтичних фахівців; корпоративне волонтерство.
 3. Для багатьох ФО соціальна активність та інвестування не носять системного характеру,

так як представники вітчизняного фармацевтичного підприємництва не усвідомлюють в повній мірі своєї ролі у суспільстві та у процесі підготовки кадрів для фармацевції.

Сьогодні соціальний менеджмент виступає ресурсною концепцією управління СФП і дає можливість оптимізувати фармацевтичну допомогу шляхом активізації їх соціальної ролі, а соціальна активність – індикатором впровадження основних констант зазначеної концепції. Враховуючи сказане, перспективним є подальше вивчення подібних практик іноземних ФО і моніторинг рівня соціальної активності вітчизняних ФО, що сприятиме укріпленню позитивної ділової репутації і як результат приведе до зміцнення їх конкурентних позицій на фармацевтичному ринку.

Конфлікт інтересів: відсутній.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Партишев О., Стогній А., Чобану А. Корпоративна соціальна відповідальність. Фармацевтичний бізнес. *Фармацевт-практик*. 2012. № 5. С. 8–9.
2. Посилкіна О. В., Братішко Ю. С. Аналіз сучасних тенденцій в управлінні соціальною відповідальністю фармацевтичних підприємств. *Соціальна фармацевція в охороні здоров'я*. 2016. Т. 2, № 3. С. 5–17.
3. Робота під час пандемії COVID-19: як змінився ринок праці фахівців фармацевтичної галузі під час карантину? *Щотижневик Аптека*. 2020. № 20/21. URL: <https://www.apteka.ua/article/548000> (дата звернення 01.07.2020).
4. Шкура І. С. Роль соціально-відповідального інвестування у забезпеченні сталого розвитку України. *Економічний нобелівський вісник*. 2016. № 1 (9). С. 252–262.
5. Мороз С. Г., Сагайдак-Нікітюк Р. В., Зоїдзе Д. Р. Дослідження концептуальних засад формування сталого розвитку фармацевтичної галузі. *ScienceRise : Pharmaceutical Science*. 2017. № 2 (16). С. 4–9.
6. Котвицька А. А., Чмихало Н. В., Волкова А. В. Соціальний маркетинг як основа формування соціальної відповідальності фармацевтичних організацій. *Соціальна фармацевція в Україні : стан, проблеми та перспективи* : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Харків, 17–20 берез. 2014 р. Харків : НФаУ, 2014. С. 88–95.
7. Посилкіна О. В., Братішко Ю. С. Аналіз регуляторної бази управління соціальною відповідальністю фармацевтичних підприємств. *Управління, економіка та забезпечення якості в фармацевції*. 2018. № 1 (53). С. 28–31. DOI: 10.24959/uekj.18.8 (дата звернення 01.07.2020).
8. Ткаченко Н. О., Громовик Б. П. Концептуальний аналіз соціальної відповідальності особистості та її інтегрування у фармацевтичну практику. *Актуальні питання фармацев. і мед. науки та практики*. 2017. № 3. С. 342–347.
9. Ткаченко Н. О., Громовик Б. П. Моделювання правового поля формування соціально відповідальної поведінки фармацевтичних фахівців. *Актуальні питання фармацев. і мед. науки та практики*. 2018. № 1. С. 104–111.
10. Толочко В. М., Музика Т. Ф., Зарічкова М. В., Артюх Т. О. Сучасні вимоги до системи охорони праці в аптечних закладах України. *Соціальна фармацевція в охороні здоров'я*. 2015. № 2. С. 65–72.
11. Братішко Ю. С., Посилкіна О. В. Актуальні питання управління соціальною відповідальністю фармацевтичних підприємств. *Актуальні проблеми розвитку галузевої економіки та логістики* : матеріали V наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Харків, 20–21 квіт. 2017 р. Харків, 2017. С. 35–55.
12. Еженедельник Аптека : спеціалізоване медичне інтернет-видання. URL: <https://www.apteka.ua/> (дата звернення 01.06.2020).
13. Фармацевт-практик : спеціалізоване медичне інтернет-видання. URL: <https://fp.com.ua/> (дата звернення 04.06.2020).
14. Мистер Блистер : журнал для аптек. URL: <https://mister-blister.com/> (дата звернення 08.06.2020).
15. Офіційний веб-сайт АТ «Фармак». URL: <https://farmak.ua/> (дата звернення 10.06.2020).
16. Офіційний веб-сайт Корпорації «Артеріум». URL: <http://www.arterium.ua> (дата звернення 10.06.2020).
17. Офіційний веб-сайт ПрАТ «Фармацевтична компанія «Дарниця». URL: <https://www.darnitsa.ua/> (дата звернення 10.06.2020).

18. Офіційний веб-сайт ПАТ НВЦ «Борщагівський ХФЗ». URL: <http://bcpp.com.ua> (дата звернення 10.06.2020).
19. Офіційний веб-сайт АТ «Київський вітамінний завод». URL: <http://www.vitamin.com.ua> (дата звернення 10.06.2020).
20. Офіційний веб-сайт Фармацевтичної компанії «Здоров'я». URL: <https://zt.com.ua/> (дата звернення 10.06.2020).
21. Офіційний веб-сайт Корпорації «Юрія Фарм». URL: <https://www.uf.ua/ua/> (дата звернення 10.06.2020).
22. Офіційний веб-сайт «Дельта Медикел». URL: <http://deltaswiss.eu/uk/> (дата звернення 10.06.2020).
23. Офіційний веб-сайт Групи компаній «Кусум». URL: <http://www.kusumpharm.com/ru/> (дата звернення 10.06.2020).
24. Офіційний веб-сайт Групи фармацевтичних компаній «Лекхім». URL: <http://lekhim.ua/uk> (дата звернення 10.06.2020).
25. Офіційний веб-сайт ТОВ «БадМ». URL: <https://www.badm.ua/ua/> (дата звернення 12.06.2020).
26. Офіційний веб-сайт компанії «Оптима-фарм». URL: www.optimapharm.ua/ (дата звернення 12.06.2020).
27. Офіційний веб-сайт ТОВ «Вента – ЛТД». URL: <http://www.ventaltd.com.ua/> (дата звернення 12.06.2020).
28. Офіційний веб-сайт Фармацевтичної компанії «Фіто-Лек». URL: <http://www.fitolek.com/uk> (дата звернення 12.06.2020).
29. Офіційний веб-сайт ТОВ «Аметрін ФК». URL: <http://ametrin.com.ua/> (дата звернення 12.06.2020).
30. Офіційний веб-сайт компанії «MEDHOUSE». URL: <http://medhouse-group.com.ua/> (дата звернення 14.06.2020).
31. Офіційний веб-сайт компанії «FARMACO». URL: <http://www.farmaco.kiev.ua/> (дата звернення 14.06.2020).
32. Офіційний веб-сайт компанії «Долфі-Україна». URL: <http://dolphi-ukraine.com.ua> (дата звернення 14.06.2020).
33. Офіційний веб-сайт ТОВ «Магнолія». URL: <https://www.aptekanizkihcn.ua/ru/> (дата звернення 16.06.2020).
34. Офіційний веб-сайт мережі аптек «Бажаємо здоров'я». URL: <https://apteka.net.ua/> (дата звернення 16.06.2020).
35. Офіційний веб-сайт мережі аптек «Аптека-9-1-1». URL: <https://apteka911.com.ua/> (дата звернення 16.06.2020).
36. Офіційний веб-сайт мережі аптек «Аптека доброго дня». URL: <https://www.add.ua/> (дата звернення 16.06.2020).
37. Офіційний веб-сайт мережі аптек «Подорожник». URL: <https://podorozhnyk.com/> (дата звернення 16.06.2020).
38. Офіційний веб-сайт компанії «Мед-Сервіс». URL: <http://med-service.com.ua/> (дата звернення 16.06.2020).
39. Офіційний веб-сайт мережі аптек «Семья аптек FARMACIA». URL: <http://farmacia.ua/> (дата звернення 16.06.2020).
40. Офіційний веб-сайт мережі аптек «3і». URL: <http://3i.ua/> (дата звернення 16.06.2020).

REFERENCES

1. Partyshev, O., Stohnii, A., Chobanu, A. (2012). *Farmatsevt-praktyk*, 5, 8–9.
2. Posylkina, O. V., Bratishko, Yu. S. (2016). *Social pharmacy in health care*, 2 (3), 5–17.
3. Robota pid chas pandemiyi COVID-19: yak zminyvsva rynek pratsi fakhivtsiv farmatsevychnoyi haluzi pid chas karantynu? (2020). *Shchotyzhnevyyk Apteka*, 20/21. Available at: <https://www.apteka.ua/article/548000>
4. Shkura, I. S. (2016). *Ekonomichnyi nobelivs'kyi visnyk*, 1 (9), 252–262.
5. Moroz, S. H., Sahaidak-Nikitiuk, R. V., Zoidze, D. R. (2017). *ScienceRise : Pharmaceutical Science*, 2 (16), 4–9.
6. Kotvitska, A. A., Chmykhalo, N. V., Volkova, A. V. (2014). Proceeding from Sotsialna farmatsiia v Ukraini : stan, problemy ta perspektyvy : *materialy mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. (17–20 berez. 2014 r.)*. (pp. 88–95). Kharkiv : NFaU.
7. Posylkina, O. V., Bratishko, Yu. S. (2018). *Upravlinnia, ekonomika ta zabezpechennia yakosti v farmatsii*, 1 (53), 28–31. doi: 10.24959/uekj.18.8.
8. Tkachenko, N. O., Hromovyk, B. P. (2017). *Aktual'ni pytannia farmats. i med. nauky ta praktyky*, 3, 342–347.
9. Tkachenko, N. O., Hromovyk, B. P. (2018). *Aktual'ni pytannia farmats. i med. nauky ta praktyky*, 1, 104–111.
10. Tolochko, V. M., Muzyka, T. F., Zarichkova, M. V., Artiukh T. O. (2015). *Social pharmacy in health care*, 1 (2), 65–72.
11. Bratishko, Yu. S., Posylkina, O. V. (2017). Proceeding from Aktualni problemy rozvytku haluzevoi ekonomiky ta lohystyky : *materialy V nauk.-prakt. konf. z mizhnar. uchastiu (20–21 kvit. 2017 r.)*. (pp. 35–55). Kharkiv.

12. Ezhenedel'nyk Apteka: spetsializovane medychne internet-vydannia. Available at: <https://www.apteka.ua/>
13. Farmatsevt-praktyk : spetsializovane medychne internet-vydannia. Available at: <https://fp.com.ua/>
14. Mister Blister : zhurnal dlia aptek. Available at: <https://mister-blister.com/>
15. Ofitsiyni veb-sait AT «Farmak». Available at: <https://farmak.ua/>
16. Ofitsiyni veb-sait Korporatsii «Arterium». Available at: <http://www.arterium.ua>
17. Ofitsiyni veb-sait PrAT «Farmatsevychna kompaniia «Darnytsia». Available at: <https://www.darnitsa.ua/>
18. Ofitsiyni veb-sait PAT NVTС «Borshchahivs'kyi KHFZ». Available at: <http://bcpp.com.ua>
19. Ofitsiyni veb-sait AT «Kyivs'kyi vitaminnyi zavod». Available at: <http://www.vitamin.com.ua>
20. Ofitsiyni veb-sait Farmatsevychnoi kompanii «Zdorov'ia». Available at: <https://zt.com.ua/>
21. Ofitsiyni veb-sait Korporatsii «Yuriia Farm». Available at: <https://www.uf.ua/ua/>
22. Ofitsiyni veb-sait «Del'ta Medikel». Available at: <http://deltawiss.eu/uk/>
23. Ofitsiyni veb-sait Hrupy kompanii «Kusum». Available at: <http://www.kusumpharm.com/ru/>
24. Ofitsiyni veb-sait Hrupy farmatsevychnykh kompanii «Lekkhim». Available at: <http://lekhim.ua/uk>
25. Ofitsiyni veb-sait TOV «BaDM». Available at: <https://www.badm.ua/ua/>
26. Ofitsiyni veb-sait kompanii «Optyma-farm». Available at: www.optimapharm.ua/
27. Ofitsiyni veb-sait TOV «Venta – LTD». Available at: <http://www.ventaltd.com.ua/>
28. Ofitsiyni veb-sait Farmatsevychnoi kompanii «Fito-Lek». Available at: <http://www.fitolek.com/uk>
29. Ofitsiyni veb-sait TOV «Ametrin FK». Available at: <http://ametrin.com.ua/>
30. Ofitsiyni veb-sait kompanii «MEDHOUSE». Available at: <http://medhouse-group.com.ua/>
31. Ofitsiyni veb-sait kompanii «FARMACO». Available at: <http://www.farmaco.kiev.ua/>
32. Ofitsiyni veb-sait kompanii «Dolfi-Ukraina». Available at: <http://dolphi-ukraine.com.ua>
33. Ofitsiyni veb-sait TOV «Mahnoliia». Available at: <https://www.aptekanizkihcen.ua/ru/>
34. Ofitsiyni veb-sait merezhi aptek «Bazhayemo zdorov'ya» . Available at: <https://apteka.net.ua/>
35. Ofitsiyni veb-sait merezhi aptek «Apteka-9-1-1». Available at: <https://apteka911.com.ua/>
36. Ofitsiyni veb-sait merezhi aptek «Apteka dobroho dnia». Available at: <https://www.add.ua/>
37. Ofitsiyni veb-sait merezhi aptek «Podorozhnyk». Available at: <https://podorozhnyk.com/>
38. Ofitsiyni veb-sait kompanii «Med-Servis». Available at: <http://med-service.com.ua/>
39. Ofitsiyni veb-sait merezhi aptek «Sem'ia aptek FARMACIA». Available at: <http://farmacia.ua/>
40. Ofitsiyni veb-sait merezhi aptek «3i». Available at: <http://3i.ua/>

Адреса для листування:

69035, м. Запоріжжя, пр. Маяковського, 26.

Тел.: +380677400740. E-mail: tkachenkonat2@gmail.com.

Запорізький державний медичний університет

Ткаченко Н. О. (ORCID – <http://orcid.org/0000-0002-8566-5938>)

Надійшла до редакції 18.05.2020 р.